

Itsensä työllistäminen yhteiskunnassa

Nanna Alaviuhkola

Tekijä(t) Nanna Alaviuhkola	
Koulutusohjelma Assistenttityön koulutusohjelma	
Raportin/Opinnäytetyön nimi Itsensä työllistäminen yhteiskunnassa	Sivu- ja liitesivumäärä 26 + 3
<p>Työelämän muutokset ovat ajaneet enenemässä määrin ihmisiä työskentelemään itsensä työllistäjinä. Toisille se on oma tietoinen valinta ja toisille pakon sanelema asia. Viime vuonna joka kolmas amerikkalainen työskenteli itsensä työllistäjänä ja jo 157 000 suomalaista eli noin joka viidestoista. Erityisesti itsensä työllistäminen on kasvanut korkeakoulu-tettujen keskuudessa, tehtävissä, missä tarvitaan asiantuntijuutta.</p> <p>Työvoiman käyttötavat ja työn tekeminen ovat muuttuneet. Pirstaloituneen työelämän ja itsensä työllistämisen kasvun myötä Suomen elinkeinoelämän ja hyvinvointivaltion rakenteet saattavat muuttua toisenlaiseen suuntaan. Uhkana on, että eriarvoistuminen kasvaa ja sosiaalipoliittinen tavoite suomalaisesta hyvinvointivaltiosta romuttuu.</p> <p>Itsensä työllistämistä ihannoidaan suoraan Amerikan mallin mukaisesti, ymmärtämättä täysin erilaisia yhteiskuntarakenteita. Suomessa julkisen vallan vastuu yksilön elämässä korostuu eri lailla kuin Amerikassa. Hyvinvointi yhteiskunta muodostuu yhteisten verovarojen käytöllä ja yhdenvertaisuus korostuu Amerikkaan nähden. Työelämän uudistamisessa on tärkeää sitouttaa työyhteisöjä yrityksien toiminnan kehittämiseen, koska julkinen talous on se, joka tukee yritys-elämän rakenteita tarjoamalla koulutettua työvoimaa, päivähoitojärjestelmän, terveydenhoitoa ja tukea elämän kriisitilanteissa.</p> <p>Suomalaisessa yhteiskunnassa vakituinen työpaikka on ollut status ja säännöllinen palkka korkealle arvostettua. Työn avulla ihminen kertoo, kuka hän on, minne hän kuuluu. Identiteetti muodostuu kuulumisesta tiettyyn ryhmään ja hyväksytyksi tulemisesta.</p> <p>Opinnäytetyössäni tutkin itsensä työllistymisen merkitystä yhteiskunnassa, miksi itsensä työllistymistä kannattaa tukea ja miten yrittäjyyteen voitaisiin kannustaa paremmin. Vertailin tutkimuksia ja raportteja vuosilta 2013-2017, saadakseni käsityksen, kuinka itsensä työllistäjä on nähty ja nähdään yhteiskunnassa, mikä on se arvoperusta, mihin itsensä työllistäjän asema yhteiskunnassa perustuu. Tutkimuksestani selvisi, että ihmisten arvoperusta on ns. vanhakantainen. Se pohjaa edelleen teollisuuden aikaan, vaikka työelämä on muuttunut. Vakituista työtä ja toimeentuloa arvostetaan enemmän kuin ryhtymistä yrittäjäksi. Toisaalta suuri osa itsensä työllistäjistä on tyytyväisiä asemaansa. Huolta aiheuttaa toimeentulon pysyvyys ja työn saanti. Myös palkkatyöläinen painii näiden samojen ongelmien kanssa. Jos onnistuttaisiin löytämään työllistymisen ratkaisuja työnantajan ja työntekijän välillä, niin epävarmuus vähenisi molemmin puolin.</p> <p>Yhteiskuntapoliittisesti olisi edullista muokata sosiaalijärjestelmää tukemaan itsensä työllistämistä ja ottamaan paremmin huomioon erilaiset työntekemisen muodot. Sosiaalijärjestelmän olisi hyväksi mahdollistaa siirtymät palkansaajasta yrittäjäksi ja takaisin. Taata riittävä turva työttömyyden varalle, mutta myös kannustaa työllistymiseen.</p>	

Asiasanat

itsensä työllistäminen, perusoikeudet, yhteiskuntapolitiikka, taloudelliset vaikutukset

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimus kysymys, aiheen käsittely ja käytetyt menetit	3
1.2	Tutkielman rakenne	4
2	Nykyhetki	5
3	Yhteiskunnan käsitteet	6
3.1	Hyvinvoinnin perusteet	6
3.2	Kestävä hyvinvointiyhteiskunta	7
4	Sosiaalipoliittiset näkökulmat	8
4.1	Luottamus yhteiskuntaan ja pohjoismaalaiset arvot	8
4.1.1	Status määrittää aseman	10
4.1.2	Pärjäämisen rajoilla	11
4.2	Yksinyrittäjän sosiaaliturva	13
5	Talouspoliittiset näkökulmat	15
5.1	Markkinatalous ja demokratia	16
5.2	Yrittäjyyden ydin	17
5.3	Itsensä työllistäjien työmarkkina-asema	18
6	Työn mahdollisuudet	19
7	Tulevaisuuden näkymiä	23
8	Pohdinta	25

1 Johdanto

Itsensä työllistämisen historia ulottuu aikaan ennen teollistumista. Yleisempiä itsensä työllistäjien ammatteja olivat rakennusalan ammattilaiset, kuten muurarit, kirvesmiehet ja kivi- ja metallitöiden tekijät. Palvelutyöntekijät, kuten torpparit, kotiapulaiset, ompelijat, sepät, hevos- ja automiehet sekä kauppiaat. Teollistuvassa Suomessa, itsenäisyyden alkuvuosina, työnantajien ja työntekijöiden yksilölliset työsopimukset yleistyivät ja vuonna 1923 kollektiiviset työehtosopimukset tunnustettiin Suomen työsopimuslaissa. Alkuun kollektiivisten sopimusten käytäntöön soveltamisessa oli vaikeuksia ja Suomessa vallitsi hyvin patriarkkainen sopimuskäytäntö, joka perustui työnantajan sanelukäytäntöön työsuhteen ehdoista. Käytännössä vasta vuonna 1971 uuden modernin työsopimuslain myötä työsuhteisiin vakiintui nykyiset sopimuskäytännöt, jotka ohjaavat edelleen työelämää. Vuoden 1971 työsopimuslaissa, työnantaja veloitettiin maksamaan työehtosopimusten mukaista palkkaa myös työehtosopimuksen ulkopuolella oleville alan työntekijöille. Lisäksi säädettiin vähimmäispalkkapykälä ja tehostettiin irtisanomissuojaa (Okkonen, A. 9-10.)

Elinkeinorakenteiden muutokset, yritysten kansainvälistyminen, työn siirtyminen matalakustannusten maihin sekä kotimaisen toimintaympäristön muutokset ovat vaikuttaneet työvoiman käyttöön. Yritykset joutuvat muuttamaan organisaatorakenteitaan vastaamaan kilpailua ja erilaiset työntekemisen muodot ovat lisääntyneet. Erityisesti työn jakautuminen pää- ja sivutoimiseen työhön on lisääntynyt. Toimeentuloa täytyy etsiä useammasta lähteestä, koska varsinainen palkkatyö ei välttämättä elätä tai palkkatyötä ei ole saatavilla (Koramo, Keinänen, Oosi, Wennberg & Owl Group Oy 2017.)

Itsensä työllistäminen on kasvanut kiivaasti koko 2000-luvun. Kasvat luvut kertovat työelämän muutoksesta. Suomi on siirtynyt teollisesta yhteiskunnasta tietoyhteiskuntaan. Tilastokeskuksen vielä 2013 tehdyissä tutkimuksissa ajateltiin, että itsensä työllistäminen koskee matalapalkka-aloja, lähinnä palvelu- ja rakennusteollisuutta. Kuitenkin itsensä työllistäminen on talouden matalasuhdanteen vuoksi kasvanut eniten asiantuntijatehtävissä, joissa on perinteisesti korkea koulutustaso (Tilastokeskus 2013.)

Itsensä työllistäjät kiinnostavat valtion eri tahoilla ja viimeisin tutkimus itsensä työllistämisestä ja jakamistaloudesta työelämän murroksessa julkaistiin Työ- ja elinkeinoministeriön toimesta vuoden 2017 alussa. Tutkimus nojaa useaan otteeseen vuoden 2013 tutkimukseen. Yhteistä molemmille tutkimuksille oli itsensä työllistyjien positiivinen näkemys omasta tulevaisuudesta ja tyytyväisyys omaan työhön ja työn joustavuuteen. Suurin tyytymättömien ryhmä oli luovien alojen edustajat, jotka kokivat työn pirstaleisuuden ja toimeentulon jatkuvana epävarmuutena. Monien tutkimusten valossa, on siis havaittavissa,

että monella taholla ollaan aidosti kiinnostuneita ilmiöstä, mutta selvästi hämillään kasvavan ilmiön kanssa.

Itsensä työllistäjiin lasketaan yksinyrittäjät, ammatinharjoittajat, freelancerit ja apurahan-saajat. Näitä ryhmiä yhdistää, että he ovat työsopimuslain ulkopuolella ja heillä on vähemmän sosiaaliturvaan liittyviä oikeuksia kuin työsuhteessa olevilla työntekijöillä. Itsensä työllistäminen on parhaimmassa tapauksessa oma valinta ja antaa mahdollisuuksia ja joustavuutta elämään. Pahemmassa tapauksessa itsensä työllistäminen on pakottava asia, joka vaikuttaa elämän varmuuteen, työnteon motivaatioon ja palkitsevuuteen. Aina ei ole itsestään selvää, toimiiko itsensä työllistäjä yrittäjänä vai palkkatyöhön rinnastettavassa toimeksiantosuhteessa.

Oikeudenmukaisen ja kannustavan sosiaaliturvan puuttuminen aiheuttaa ongelmia. (Taloustaito 2016.) Itsensä työllistäjät ovat heikommassa asemassa ansioturvan suhteen ja sen myötä kokevat turvattomuutta. Lisäksi ongelmia aiheuttaa erityisesti freelancereilla ja apurahan saajilla työllistyminen. Työ saattaa olla osa-aikaista ja koostua monista pirstaleisista työeristä. Itsensä työllistäjät eivät myöskään ole kokonaisuudessaan eläkejärjestelmän piirissä, joka voi pidemmällä aikavälillä lisätä köyhyyttä. Lisäksi toimeentulo saattaa koostua sekä palkkatulosta että freelance-verokortilla tehdystä keikkatyöstä. Tämä taas vaikuttaa työttömyysturvaan, lasketaanko itsensä työllistäjä pää- vai sivutoimiseksi yrittäjäksi. Ilmiö on maailmanlaajuinen ja vastauksia ongelman ratkaisemiseksi haetaan yhteistyöllä EU:n ja muiden Pohjoismaiden kanssa, koska pohjoismaisella työelämällä on samat työtavat ja arvot (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017.)

Suomalaista työelämää säätelee lait ja työmarkkinajärjestöt. Molempiin kohdistuu nyt uudistuspaineita. Suomessa työsopimuslaki on työelämän peruslaki, jota sovelletaan kaikissa työsuhteissa. Euroopan unionin lainsäädäntö määrittää kotimaisen lainsäädännön sisällön. Se sisältää säädökset mm. vuosilomasta, työajasta, työturvallisuudesta ja vanhempainvapaista. Nämä säädökset turvaavat työntekijän oikeuksia. Työsopimuslain sisältöä yritetään muuttaa yhteiskunnan muuttuessa ja lainsäädännön vanhetessa nopeasti. Ongelmana on yhteiskunnan nopea muuttuminen suhteessa lainsäädännön muuttamisen hitauteen nähden.

Itsensä työllistäjät ovat työsopimuslain ulkopuolella, eivätkä kuulu työoikeudellisen suojan piiriin. Tämä asia tuskin tulee muuttumaan, koska yksinyrittäjät lasketaan työoikeuden piirissä juridisiksi henkilöiksi (KKO:1991:60), jotka pystyvät itse puolustautumaan työnantajan ylivaltaa vastaan. Hankaluuksia tässä on kuitenkin aiheuttanut työsuhteen ja itsenäisen yrittäjätöiden rajanveto. Tämä on ollut ongelma etenkin teollisuustyössä. Ratkaisu voisi

olla työsopimuslain soveltaminen aiemmista poikkeaviin olosuhteisiin tai uusiin työnkuviin (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017.) Amerikassa yritykset, jotka toimivat ns. hallinnollisina kumppaneina ovat yleistyneet itsensä työllistyjille ja Ruotsissa näiden yritysten määrä tuplaantui viime vuonna. Suomessa toimii tällä hetkellä Ukko.fi ja Eezy sekä Finjob. Moni yrittäjä on siinä siis nähnyt toimeentulo mahdollisuuden ja etenkin jos tukipalveluita ei onnistuta selkiyttämään, moni yksinyrittäjä joutuu turvautumaan ulkopuoliseen palveluun.

1.1 Tutkimus kysymys, aiheen käsittely ja käytetyt metodit

Tutkimukseni teemani on itsensä työllistyjät yhteiskunnassa ja siihen liittyvät hyvinvoinnin käsitteet. Itsensä työllistymisen sanotaan olevan 2000-luvun suurin työelämän trendi (Työ- ja elinkeinoministeriön raportit 2013 ja 2017.) Tutkimukseni tein tapaustutkimuksena. Tutkin ja muodostin kokonaiskuvan itsensä työllistyjän menneisyydestä, nykytilasta ja mahdollisesta tulevaisuudesta, vertailemalla monipuolisesti vuoden 2017 kevääseen asti julkaistuja raportteja, tutkimuksia ja lehtiartikkeleita aiheesta. Lisäksi olen seurannut Naisyrittäjien blogia sekä Facebookin Ompeluseuran salaista blogia. Työni tarkoituksena on koota yhteen ajatuksia nykypäivän hyvinvointiyhteiskunnan arvoista ja tulevaisuudesta, miten itsensä työllistyjä siihen kuvioon asettuu.

Käsittelimäni tapaukset kuvaavat itsensä työllistyjien haasteita sosiaali-, työttömyys ja eläketurvassa. Ja sosiaalituen merkitystä yksilön ja yhteiskunnan kannalta. Lisäksi pohdin juridiikan merkitystä työelämän säätelijänä. Muina lähteinä olen käyttänyt, yhteiskunnallista kirjallisuutta, hallituksen esityksiä, useiden selvitysryhmien aineistoa ja Edilex-tietokantaa. Tutkimusta varten olen keskustellut esimiesten, yrittäjien, yrittäjäksi harkitsevien sekä työjuridiikan asiantuntijoiden kanssa. Nämä artikkelit, selvitykset ja keskustelut ovat toimineet innoittajina ja tuoneet työhön monenlaisia näkökulmia.

Tutkimuskysymyksen määrittelin seuraavasti: mitä merkitsee olla itsensä työllistyjä yhteiskunnassa, ja mitkä asiat vaikuttavat itsensä työllistyjän menestykseen. Itsensä työllistyjän elämäänsä vaikuttaa yhteiskunnassa säännöllinen työ, kuten palkansaajallakin. Pirstaleinen työelämä ja sen monet muodot aiheuttavat eriarvoistumista työttömyys-, sosiaali-, ja eläketurvassa. He kokevat eriarvoista kohtelua virkamiesten taholta, johtuen ohjeistuksien tulkintaeroista. Eriarvoinen asema taas työttömyysturvassa johtuu palkansaajan ja yrittäjän erilaisista työttömyysmaksu perusteista. Vaikeuksia tilanteeseen aiheuttaa sivutoimisen ja päätoimisen yrittäjyyden rajanveto. Taustalla perimmäinen kysymys on yhdenvertaiset oikeudet ja toimeentulon turvaaminen hädän hetkellä.

1.2 Tutkielman rakenne

Tutkimuksen ensimmäinen luku eli luku 2 antaa katsauksen nykyhetkeen, millaisessa tilanteessa elämämme 2000-luvun Suomessa. Kolmas luku antaa kehyksen Suomen hyvinvointivaltiolle ja sen tulevaisuudelle. Kerron perustuslain yhdenvertaisuuden periaatteen kattavuudesta itsensä työllistyjää kohtaan ja perusoikeuksien merkityksestä yksilön ja yhteiskuntaan.

Neljännessä luvussa käsittelen sosiaalipoliittisia näkemyksiä. Kuinka luottamus yhteiskuntaan vaikuttaa meidän kaikkien elämään. Miten status määrittää yksilön aseman yhteiskunnassa ja minkälaisessa viidakossa sosiaaliturvajärjestelmässä liikutaan.

Luvussa 5 tarkastelen talouspoliittisia näkemyksiä. Miten itsensä työllistyjät sopivat tämän päivän taloudellisekonomiseen ajatteluun markkinatalouden ja julkisentalouden kiistellessä jalansijasta. Taloudellinen kurimus on vaikuttanut mielipiteisiin hyvinvointivaltion ylläpidosta, vaikka useilla tutkimuksilla on osoitettu, että ne kulkevat käsi kädessä toisiaan tukien. Demokraattinen yhteiskunta ei ole vain vaalijärjestelmä vaan se suojelee myös perusoikeuksia.

Kuudennessa luvussa käsittelen tutkimustani itsensä työllistämisen mahdollisuuksista ja ongelmista itsensä työllistäjän kannalta. Arvioin tehtyjen uudistusten merkitystä yksilön kannalta ja miten uudistukset vaikuttavat itsensä työllistyjään. Luvussa 7 kerron erilaisen yhteistyön, kuten alustatalouden, kansainvälisen yhteistyön sekä verkostojen merkitystä tulevaisuudessa. Viimeisessä luvussa 8 pohdin itsensä työllistyjää ja mietin ratkaisuja itsensä työllistäjän sosiaaliturvan ja verkostojen kannalta.

2 Nykyhetki

Työpaikat eivät kuitenkaan ole Suomesta katoamassa minnekään, vaan ammattirakenteen muutokset muuttavat työelämää (Berghäll, E. & Honkatukia, J. 2017.) Tämän lisäksi useat yritykset ovat siirtäneet ulkoistettuja toimintojaan takaisin omaan hallintaansa huomattuaan tarkoituksen toimimattomuuden. Esimerkiksi vuonna 2014 Finnair ulkoisti Finn-catering'in saksalaiselle LSG Lufthansa Servicekselle keskittyäkseen ydinliiketoimintaansa (Aro, J. Yle uutiset 2014.) Ulkoistamisen taustalla oli suuret kustannussäästöpaineeet. Tehdäessä liiketoimintasuunnitelmia ei useinkaan oteta huomioon taustan hiljaista tietoa, tapaa toimia. Tässäkin Finnairin tapauksessa vuodesta 1923 toiminut catering oli kasvanut Finnairin ohessa ja tottunut joustamaan kiireisten aikataulujen puitteissa. LSG:n toimintatavat erosivat aikaisemmasta huomattavasti ja työtä alettiin kellottaa puhelimien avustuksella. Ihmiset sairastuivat ja loput työssä olevat korvasivat kollegojaan. Lentokoneet myöhästelivät aikatauluistaan ja ilmeisesti lopputulos nähtiin nyt tänä vuonna Finnairin siirtäessä takaisin catering palvelut itselleen (Lentoposti 13.4.2017.)

Valtakunnansovittelija Minna Helle Elinkeinoelämän keskusliiton artikkelissa 23.5.2016 kuitenkin kertoi, että suomalaisella työelämällä ei ole mitään totuttua joustavaa keinoa selvitä talouden huonoista ajoista. Työnantajien keinot ovat vähissä tilauskannan vähetessä ja ainoana vaihtoehtona on nähty lomautukset tai irtisanomiset. Tulevaisuudessa toivottavasti nähdään enemmän sopimista osapuolten kesken.

Työehdoista sopiminen on lisääntynyt eniten talouskriisistä kärsineissä euromaissa, kuten Espanjassa, Kreikassa, Irlannissa ja Portugalissa. Työehtosopimuksen vähimmäistason alittaminen työnantajan ja työntekijän välisellä työsopimuksella on eniten kasvanut Kreikassa. Työehtosopimusten kattavuus on myös laskenut 80 % 50%: iin. (Viimi, L. 2016.) Vastaavantyyppiset tilanteet ovat lisääntyneet muissakin kriisimaissa.

Suomessa on vahvat työmarkkinajärjestöt. Ammattiliittoihin kuuluu 70 % suomalaisista työntekijöistä. Kaikilla on Suomessa oikeus kuulua liittoon eikä työnantaja voi rajoittaa sitä oikeutta.

Vielä 1990 luvulla sovittiin enemmän taloudellisista toimintaedellytyksistä ja tehokkuuden lisäämisistä, erityisesti työaika- ja loma-asioista. Nykyään paikallinen sopiminen koskee erityisesti joustoja toiminnan parantamisessa. Neuvottelutilanteessa eri osapuolilla on hie-man erilainen käsitys, vallitseeko sopimisessa riittävä tasavertaisuus. Työnantajat ovat selkeästi tyytyväisempiä neuvottelutuloksiin kuin työntekijät. Työntekijöiden mielestä sopimisella katsotaan olleen erityisesti vaikutuksia työehtoihin ja joustavuuteen. Työnantajien

mielestä se on vaikuttanut positiivisesti työehtoihin ja toiminnan joustavuuteen, henkilöstön hyvinvointiin, työajan ja vapaan yhteensovittamiseen, neuvotteluilmapiiriin, työhön sitoutumiseen, luottamukseen sekä tuottavuuteen (Kairinen, M., Uhmavaara, H., Murto, J., Arvidsson, P.2008, 11.)

Ihmisille olisi tärkeää turvata toimeentulo. Yhteiskunnan pitäisi miettiä erilaisia keinoja auttaa tällaisissa tilanteissa. Miten esimerkiksi saa asuntolainan, jos ei ole toistaiseksi voimassa olevaa työsuhdetta? Sopimusneuvotteluissa pitäisi vallita "reilu" sulle – mulle henkisanelupolitiikan sijasta. Jos pystyttäisiin näyttämään, että tilanteessa vallitsee keskinäinen luottamus, voisi sopiminen olla helpompaa. Itsensä työllistyjät ovat kokeneita neuvotteluissa ja kokevatkin joustavuuden yhdeksi parhaimmista yrittämisen puolista (Tilastokeskus 2013.)

Sopimusvapaus on tehdä sopimus työnantajan ja työntekijän välillä lainsäätäjän ja viranomaisen siihen puuttumatta. Sopimusvapauteen kuuluu myös oikeus valita sopimuskumppani ja sopimuksen muoto sekä oikeus päättää sopimuksen ehdoista. Periaatteessa jokainen päättää itse siitä, meneekö töihin, ja jos menee, millä ehdoilla. Kuitenkin, jos sopimuksen sisällöstä neuvotellaan, voi liikkumatilaa jäädä varsin vähän, koska työoikeudelliset säännökset rajoittavat sitä. Toisin sanoen työlainsäädäntö ja työehtosopimukset rajoittavat sopimusvapautta. (Bruun, N. & Von Koskull, A. 2012, 22.)

3 Yhteiskunnan käsitteet

3.1 Hyvinvoinnin perusteet

Alun perin hyvinvointivaltio rakennettiin hillitsemään yhteiskunnallisia epäkohtia, kuten luokkaristiriitoja, lapsityövoiman käyttöä, sairauksien ja työttömyyden aiheuttamia ongelmia. Se rakentuu kahden hyveen varaan eli huolenpitoon ja oikeudenmukaisuuteen. Hyvinvointivaltion ideologisuus kiteytyy sanontaan hyvän elämän elämiseen, kuten perinteinen yhteiskuntafilosofinen termi kuuluu (Särkelä, R., Siltaniemi, A., Rouvinen-Wilenius, P., Parviainen, H. & Ahola, E. 2014, 75.)

Oikeudenmukaisuudella pyritään määrittelemään hyvän elämän edellytykset yhteiskunnassa. Se luo turvallisuutta elämänhallintaan, vakautta ja yhteiskuntarauhaa (Särkelä ym. 2014, 100). Kuitenkin oikeudenmukaisuuden periaate on muuttumassa enemmän tasa-
puolisesta kohtelusta ja yhteisvastuullisesta suojelusta yksilön pärjäämiseksi. Hyvinvointi puolestaan tukee ihmisen terveyttä, toimintakykyisyyttä, osallistumista työelämään ja yh-

teiskunnalliseen toimintaan. Nykypäivänä sosiaaliturvasta sekä sosiaali- ja terveystalouksista puhutaan kustannuksina ja kuluina sen sijaan, että niiden nähtäisiin tukevan kansantaloutta ja yhteiskuntaa ylläpitävää ammattitaitoista työvoimaa.

3.2 Kestävä hyvinvointiyhteiskunta

Hyvinvointi on eri asia kuin markkinatalous. Siinä keskeisintä on ihmisten vuorovaikutus, yhteinen hyvä ja merkityksellinen elämä. Abraham Maslowin tarveteorian mukaan tarpeiden tyydyttämisen korkein muoto on itsensä toteuttaminen. Hän korostaa ihmisen suhdetta toisiin ihmisiin ja luontoon sekä itsensä ylittämistä (Maslow, A. 1991.) Voidaan ajatella, että hyvinvointivaltion tehtävänä olisi edistää itsensä toteuttamista. Tässä tapauksessa voidaan sen ajatella olevan itsensä työllistymistä. Yhteiskunnan pitäisi kaikin tavoin tukea työllistymistä ja yritteliäisyyttä, muutoin yhteiskunnassamme on väliinputoajien joukko, joka elää jatkuvassa epävarmuudessa.

Perustuslain keskeinen arvoperusta on edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi perustuslakiin on kirjattu säännös oikeudesta työhön (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.) Aiemmin se sisälsi maininnan täystyöllisyydestä, josta tosin luovuttiin 1990-luvun laman aikana (Saraviita 2011, 58.) Yhdenvertaisuuden periaate on hyvän hallinnon peruselementti, joka määrittää, että viranomaisen on kohdeltava hallinnon asiakkaita tasapuolisesti (Yhdenvertaisuuslaki 30.12.2014/1325.) Itsensä työllistyjän kannalta yhdenvertaisuuden periaate ei aina täyty. Virkamiehet noudattavat sääntöjä käsitystensä mukaan.

Työmarkkinat ovat alkaneet arvottaa ihmisiä ns. kovien arvojen mukaan kuten, iän, koulutustaustan, sosiaalisen aseman tai miten pärjää työmarkkinoilla mukaan. Viime vuosina 50-vuoden iän ylittäneet ovat joutuneet lähtemään tai ovat olleet vaarassa menettää työpaikkansa. Tämä näkyy mm. lisääntyvänä työttömyytenä sekä itsensä työllistyneiden tilastoissa. Hyvin todennäköistä on ollut, että itsensä työllistyneet työllistyivät toimeksiantosopimuksella aikaisempaan työpaikkaansa. Tämä on mielestäni eettisesti väärin, koska jos henkilön työpanosta edelleen tarvitaan, miksi ei neuvotella työsuhteen ehdoista vaan irtisano-taan. Irtisanominen on jokaiselle pysähdyttävä paikka. Ja tällöin mitataan hyvinvointivaltion resurssit auttaa ihmistä eteenpäin.

4 Sosiaalipoliittiset näkökulmat

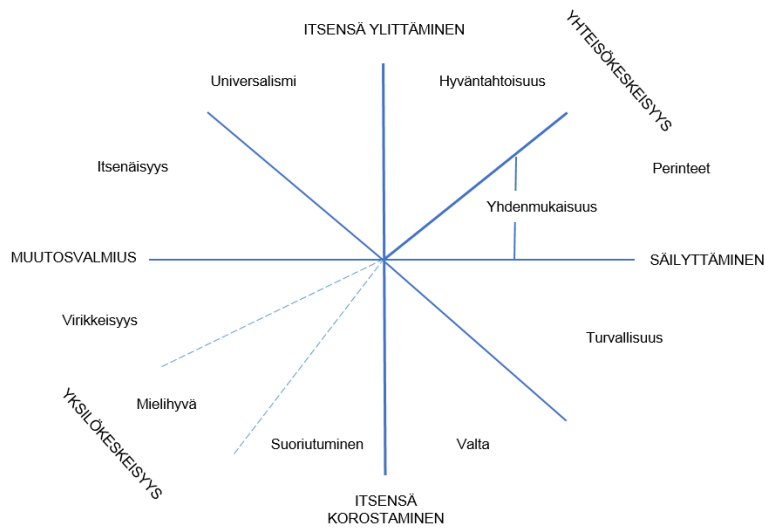
4.1 Luottamus yhteiskuntaan ja pohjoismaalaiset arvot

Pohjoismaalaisia yhdistää yhteinen maantieteellinen asema ja yhteinen historia. Tunnusomaista on luottamus poliitikkoihin päättäjinä ja demokraattisiin arvoihin. (Pohjoismaiden ministerineuvoston blogi 2016.) Hyvinvointivaltioita ylläpitävät pohjoismaalaiset perusarvot. Yksi kiistaton vahvuus ylitse muiden on lasten ja nuorten koulutus. Jolloin jokainen lapsi tai nuori on yhdenvertainen toisen kanssa. Arvojen ympärille voidaan rakentaa yhteistä luottamusta, ne ylläpitävät vakautta, estävät rikollisuutta ja vaikuttavat positiivisesti talouden kehittymiseen.

Suomalainen terveydenhoito ja eläketurva ovat olleet kadehdittuja maailmalla. Yhteiskunnan apuun on voinut hädän hetkellä turvautua. Valitettavasti yhteiskunnan apu on viime aikoina ollut laskeva trendi. Sosiaaliturvasta puhutaan kulu- tai menoerinä. Kukaan ei tiedä, miltä hyvinvointitalous näyttää vuonna 2040. Sanotaan, että työ on parasta turvaa, jos työtä on. Työllä rakennetaan yhteiskuntaa eteenpäin. Jokainen omalla panoksellaan vaikuttaa suomalaiseen hyvinvointiin. Joten, itsensä työllistäjä, joka seitsemäs suomalainen työkäinen ihminen vaikuttaa suuresti yhteiskuntarakenteisiin.

Shalom Schwarz kehitti vuonna 1992 teorian arvojen yleismaailmallisesta rakenteesta ja sisällöstä. Tutkimuksessa esitetään luettelo ns. hyvistä asioista kuten: itsekunnioitus, tasa-arvo, vapaus, auttavaisuus, rehellisyys ja kohteliaisuus. Vastaajia pyydettiin arvioimaan 9-portaisella asteikolla ”elämäni ohjaavaa periaatetta”. Oletuksena oli, että arvojen yleismaailmallisuus eri kulttuureissa pohjautuu samaan ajatukseen, että inhimilliset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset tarpeet ovat samat joka puolella maailmaa.

Alla olevassa taulukossa esitetään, kuinka ihmiset järjestävät suhteensa muihin ihmisiin nähden ja miten yhteisöt turvaavat jatkuvuutensa.

Kuvio 1. Schwartzin arvotyypit yhteiskunnassa (Helkama, K. Myllyniemi, R. Liebkind, K. 2010, 183)

Oikealla puolella ovat arvotyypit liittyvät yhteisöllisiin ja ihmisten välisiin seikkoihin. Perusolottuvuuksiksi on merkitty säilyttäminen-muutosvalmius ja itsensä korostaminen-itsensä ylittäminen. Yhteisöjen säilyttäminen edellyttää hyväntahtoisuutta, turvallisuutta, perinteitä ja valtaa. Hyväntahtoisuudella tarkoitetaan auttavaisuutta; rehellisyyttä ja vastuuntuntoa. Turvallisuudella yhteiskunnan järjestystä; perheen turvallisuutta ja palvelusten vastavuoroisuutta. Vallalla tarkoitetaan yhteiskunnallista valtaa; varallisuutta. Kuvion vasemman puolen arvotyypit, joita nyky maailma enemmän edustaa, koskee yksilöllisyyttä. Itsenäisyydellä tarkoitetaan omien tavoitteiden valitsemista; luovuutta; vapautta ja uteliaisuutta. Universalismilla mm. suvaitsevuutta, tasa-arvoa, suhdetta luontoon. Virikkeisyydellä vaihtelevaa elämää; jännityksen hakuisuutta. Mielihyvällä, elämästä nauttimista. Suoriutumisen menestystä, kyvykkyyttä; kunnianhimoa ja vaikutusvaltaa.

Ajattelen, että yhteisön kannalta yhteisölliset arvot on hyvä säilyttää yhteiskunnassa, koska niihin nojaa turvallisuus, perinteet ja yhdenmukaisuus, jotka tulevat hyväntahtoisuuden avulla. Universalismi on lähellä hyväntahtoisuutta, mutta itsenäisyydellä halutaan valita omat päämäärät ja olla uteliaita maailmaa kohtaan. Samalla halutaan nauttia elämästä ja joustavuutta suoriutumiseen. Ihmisten asenteet pohjautuvat siis vallitseviin arvoihin. Kuvioista puuttui kokonaan työn arvo, mikä on hieman ihmeellistä, koska se määrittää niin paljon ihmisten elämää. Toisaalta, tutkimus nojasi koko maailman kulttuuriantaan, joten tämä tarkoittaa, että työllä on eri merkitys eri kulttuureissa. Jos tutkimus olisi tehty pelkästään länsimaisista kulttuureista, olisivat arvot varmaan eronneet nykyisestä kuvioista. Hyvinvoinnin saralla myönteistä on, että työ on parasta turvaa ihmiselle, kunhan se on tarpeeksi pysyvää. Tärkeää on miettiä, millaisessa hyvinvointitaloudessa haluamme asuvan ja mitä haluamme sen kattavan hädän hetkellä.

Hyvinvointivaltion keskeisiä tavoitteita on työllisyysasteen nostaminen ja velkaantumisen katkaisu. Huomattavaa on, että työllisyysaste on edelleen korkeampi kuin edellisen laman aikaan ja on jopa työpaikkoja, joilla on pulaa osaajista. Tulevaisuudessa tarvitaan lisää työpaikkoja ja uudenlaista osaamista. Ja enemmän kykyä osallistua uuden oppimiseen ja itsensä kehittämiseen. Jokaisen työhön globalisaatio ja teknologian kehitys ovat tuoneet epävarmuus tekijän. Robotisaatiosta povataan välillä ihmistyön syrjäyttäjää, milloin auttaa. Robotisoituvan maailman katveessa kuitenkin inhimillisillä arvoilla on merkitystä.

4.1.1 Status määrittää aseman

Työhön liittyy mahdollisuus luoda työelämän verkostoja ja hankkia työssä tarvittavia kykyjä ja taitoja (Särkelä ym. 2014, 92.) Säännöllinen toimeentulo, ansiosidonnainen työttömyysturva ja työterveyspalvelut luovat perusturvallisuutta. Ihminen kokee elämänsä mielekkääksi ja elämä on tarkoituksenmukaista loman odotuksineen ja haaveineen. Tietyn ajan jakson epävarmuus tai taloudellinen niukkuus, kuten esim. opiskelijalla, joka pystyy sopeutumaan niukkuuteen tietäessään positiivisista mahdollisuuksista tulevaisuudessa. Työttömyys pitkittyessään, on nykypäivän ajattelun mukaan työttömyyden syy, joten yksikin kuukausikin, kun itsensä työllistäjä on ilman töitä altistaa työttömyydelle. Tutkimusten mukaan huono-osaisuus varsinkin, kun siihen liittyy taloudellinen tilanne, johtaa usein myös muihin ongelmiin, kuten alkoholismiin tai mielenterveysongelmiin.

Menestyvä ihminen tuottaa parhaiten ja heikommista ei ole työvoimaksi, koska he eivät ole riittävän tuottoisia. Ikääntyvä väestö, vaikka heillä olisi asiantuntemusta, hiljaista tietoa ja kokemusta koetaan myöskin tuottamattomaksi, koska he edustavat edessä olevaa ”eläkepommiä”.

Talous ja sosiaalipolitiikka ovat nivoutuneet tiukasti yhteen. Talouspolitiikan tavoitteena on ollut lisätä kansantuloa ja sosiaalipolitiikan tavoitteena on ollut vaikuttaminen tulojen tasaiseen jakautumiseen (Särkelä ym. 2014, 101.) Talouspolitiikkaa tarkastelen lisää seuraavassa luvussa 5.

Sosiaalipolitiikka toimii talouden tuottaman hyvinvoinnin jakajana. Verovaroin ylläpidetään hyvinvointiyhteiskuntaa, jotta torjutaan syrjäytymistä ja vähennetään eriarvoistumista. Maailmalla, kuten Ruotsissa tai Belgiassa on nähty, miten eriarvoistuminen vaikuttaa. Syntyy maahanmuuttajataustaisia ghettoja, joissa kytee viha eriarvoisuutta vastaan. Suomessa on yritetty aika onnistuneesti sekoittaa asuinkantaa, välttääkseen tällaiset ongelmat, mutta etenkin suurissa kaupungeissa postiosoite kertoo todellisen aseman yhteis-

kunnassa sekä suomalaisen että maahanmuuttajan. Esimerkkinä voisi olla Jakomäki elokuva, jossa hyvinvoiva espoolaisperhe huomaa jonkun varastaneensa identiteettinsä ja perhe joutuu jäämään Jakomäkeen elämään ns. selviytymistarinaa. Elokuva on tietenkin kuvitteellinen tarina jakomäkeläisten elämästä, mutta asiassa varmasti on totuudensie-
men. Moni espoolaisperhe todennäköisesti elokuvaa katsoessaan huokaisi helpotuksesta katsoessaan ympärilleen ja todetessaan elävänsä edelleen omaa elämäänsä.

Huono-osaisuudella Suomessa on aivan eri merkitys kuin huono-osaisuudella esim. Inti-
assa. Suhteellista on, mikä katsotaan, missäkin päin maailmaa köyhyydeksi. Olemme tot-
tuneet, että yhteiskunta auttaa. Mutta, mitä jos pitää palata vanhaan teollistuvaan Suo-
meen, jossa perheet autoivat jäseniään? Helsingin Sanomissa 20.11.2013 uutisoitiin van-
hempien auttavan aikuistuneita lapsiaan pääkaupunkiseudulla rahallisesti. Pätkätyöt, työt-
tömyys ja pienet palkat suhteessa pääkaupunkiseudun korkeisiin vuokriin ajavat nuoret
asumaan yhä kauemmin kotona ja olemaan huolissaan toimeentulostaan. Nuorisoliitto
Nal:n mukaan vuokrarästit ja maksuhäiriöt ovat kasvussa.

Kotona asuminen vaikuttaa nuorten itsenäistymiseen. 21-vuotias Hanna Alppi HS:n artik-
kelissa kertoo, että haavelistansa ylimpänä olevan työpaikan ja täysaikaisen työn.

Tutkimuksessa käy ilmi, että työ määrittää yksilön aseman yhteiskunnassa. Käsitteet ”kes-
kiluokkainen” tai ”työväenluokkainen” eivät viittaa vain elämän tapaan, työhön tai haluun
olla jonkinlainen vaan ne viittaavat mahdollisuuteen kertoa, kuka on ja tulla joksikin.
Asema viestittää muille, mitä heistä ajatellaan (”They think we’re shit”) ja tietoisuuden, mil-
lainen voi olla (Mannevuori, M. 2015, 19-20.)

4.1.2 Pärjäämisen rajoilla

Itsensä työllistäjät kokevat usein turvattomuutta ja huolta omasta tulevaisuudestaan. Suo-
men Yrittäjien Yksinyrittäjäkyselyn 2016 mukaan Suomessa on yli 280 000 yritystä, joista
180 000 on yhden hengen yrityksiä. Kyselyyn vastanneista joka toinen yksin yrittäjä arvioi
tulonsa kuukausittain alle 2000 euron. Tilastokeskuksen mukaan pienituloisuuden raja
vuonna 2015 oli 14 230 euroa vuodessa eli 1 185 euroa kuukaudessa. Palkansaajien vas-
taava keskiansio oli kuukaudessa 3 338 euroa. Pienet tulot ovat hyvin yleinen ilmiö it-
sensä työllistyjillä ja samoin kuin huoli toimeentulosta.

Yrittäjyyden riskiä halutaan jakaa yhteistyöllä muiden yrittäjien kanssa. Hankkia aktiivisesti
uusia asiakkaita, laajentaa markkina-aluetta ja kehittää mahdollisesti uusia tuotteita. Vii-

meisimpänä pienyrittäjien kasvukeinona tulee uusien työntekijöiden palkkaaminen. Pienyrittäjä yrittää selvittää itsekseen, vaikka se saattaa heijastua omaan hyvinvointiin. Työllistämisen kalleus ja riski koetaan liian suureksi (Suomen Yrittäjät 2017.)

Yhteiskunnallisesta näkökulmasta tämä on ongelmallista. Erityisesti naisyrittäjät jostain syystä uskaltavat harvemmin lähteä hakemaan kasvun mahdollisuuksia (Suomen naisyrittäjät 2017.) Suomen naisyrittäjillä on käynnissä LIEKKI-hanke, joka kannustaa naisten mikroyrityksiä kasvuun Uudellamaalla. Tämän myötä Naisyrittäjät toivovat hankkeen leviävän myös muualle Suomeen.

Talouspoliittiseen ajatusmaailmaan sopii ajatus työn tuottavuudesta ja tehokkuudesta. Hallitus odottaa kuumeisesti, että juuri yksinyrittäjät ovat näitä joustavia riskinotto ihmisiä, joita muu elämä kuten perhe ei sido ja he uskaltavat työllistämään ja kasvamaan, jotta talous saataisiin jälleen positiiviselle raiteelle ja työttömyys laskemaan. Tämän vuoksi vuoden alusta tehtiin työsopimuslakiin uudistus pitkäaikaistyöttömän palkkaamisesta määräaikaiseksi työntekijäksi (Työsopimuslaki 26.1.2001) ja työntekijän takaisin ottamisesta (TyöSopL 6:6). Lisäksi alennettiin työnantajan työntekijästä maksettavia sivukuluja. Naisvaltaiset alat saivat viimein läpi lakiuudistuksessa 2500 euron kertakorvauksen perhevapaista aiheutuvista kustannuksista. Tuntuu, että nämä uudistukset vielä ovat hieman laastaria todellisille kustannuksille, mutta ainakin alku pienyrittäjille kasvun mahdollistamiseen.

Taluskriisin myötä työpaikkoja verotti työtehtävien pilkkominen ja ulkoistaminen. Hyvin moni suomalainen koki yhteistoimintamenettelyn (TEM julkaisu 19/2017.) Etenkin nuoret naiset elävät rikkonaisten työsuhteiden varassa eivätkä uskalla suunnitella elämäänsä vaan elävät epävarmuudessa (Eduskunta 2016). Epävarmuus vaikuttaa työmotivaatioon ja heikentää sitoutumista yritykseen. Epävarmuus viivästyttää myös lasten hankintaa. Määräaikainen työ ja perheellistyminen Suomessa 1984-2008 mukaan määräaikaisesti työskentelevillä on pienempi todennäköisyys saada esikoislapsi kuin pysyvässä työsuhteessa olevalla (Sutela, H. 2013.) Väestönkehityksen kannalta asia on ikävä. Vaikka väitös on tehty määräaikaisessa työsuhteessa olevista, voisin ajatella, että tämä koskee myös nuoria 25-30 vuotiaita itsensä työllistäjiä.

Työyhteisöt ovat sosiaalisia kohtaamispaikkoja ja itsensä työllistäjiä uhkaa siitä ulkopuolelle jääminen. Hanna Kalm vuoden 2007 opinnäytetyössään listasi itsensä työllistämisen negatiivisia puolia. Yksi niistä oli kuulumattomuus työyhteisöön ja palautteen saanti. Todellisuudessa itsensä työllistäjät työskentelevät useasti yhdelle työnantajalle. Etenkin asiantuntija tehtävissä tai sosiaali- ja terveydenhoitoalalla työskentelevien itsensä työllistäjien osuus on kasvanut. Tulevaisuudessa, jos itsensä työllistäminen kasvaa olisi työnantajien kiinnitettävä enemmän huomiota ryhmän toimivuuteen ja ohjaamiseen.

4.2 Yksinyrittäjän sosiaaliturva

Työlainsäädäntö koskee suoraan työntekijää, joka tekee vastikkeellista työtä työnantajalle. Työnantaja käyttää direktio-oikeuttaan valvoo ja johtaa työntekijän työtä. Itsensä työllistäjä yleensä tekee toimeksiantosopimuksen työnantajan kanssa, jossa sopii tietystä korvauksesta ja miten työ tehdään. Toimeksiantosopimukseen ei kuulu työnantajalle samat velvollisuudet kuin työsopimuksella työskentelevälle, joka saa palkkaa. Sosiaaliturva-, sairausvakuutus-, työttömyysturva- ja tapaturmavakuutusmaksu jäävät yrittäjän itsenäisesti maksettaviksi. Itsenäinen yrittäjä vastaa siis itse omasta vakuuttamisestaan (Yrittäjän eläkelaki 22.12.2006/1272) ja tämä aiheuttaa tutkimusten mukaan eniten päänsärkyä pienyrittäjälle. Itsensä työllistyjää ei siis suojaa työlainsäädäntö, koska hänet katsotaan juridiseksi henkilöksi ja kykeneväksi puolustamaan omia oikeuksiaan (YEL 21.12.2010/1190.)

Itsensä työllistyneiden tilanne on usein haastava sosiaaliturvaan liittyvien näkökulmien vuoksi. Itsensä työllistyneiden 2013 (Pärnänen & Sutela, 2014) tutkimuksen mukaan itsensä työllistäjät eivät tunne sosiaaliturva oikeuksiaan. Yrittäjän eläkelaki määrittää eläkevakuutuksen maksamisesta. Vakuutus on yrittäjälle pakollinen ja tällä hetkellä 18-52-vuotiailla 24,10 %, 53-62-vuotiailla 25,60 % ja 63-vuotta täyttäneillä 24,10 %. Yrittäjä, jonka vuotuiset ansiot jäävät alle 7 645,25 euroa/v. ei tarvitse maksaa eläkevakuutusmaksua. Lain ulkopuolelle jää myös sellainen yritystoiminta, joka ei ole yhtäjaksoisesti kestänyt neljää kuukautta (TyEL 2:3.)

Pienet ansiot vaikuttavat eläketurvaan, vaikka pienyrittäjä maksaisi YEL yrittäjän eläkevakuutusta. Saattaa käydä, että yrittäjä työskenneltyään vuosikaudet saa pienemmän eläkkeen kuin saman ajan työskennellyt palkansaaja. Eläkejärjestöt ennustavat eläkemaksujen nostamista. Nykyisellään eläkesijoitukset eivät ole tuottaneet tarpeeksi, jotta maksetut eläkkeet ja sijoitukset kattaisivat kuilun, joka syntyy, kun ikääntyvä väestö jää eläkkeelle 10 vuoden kuluessa. Suomessa on ollut tähän asti maailman johtavampia eläkejärjestelyjä, joka on taannut pienen toimeentulon sillekin, jolla ei ole ollut korkeat tulot.

Työntekijän eläkelakiin 19.5.2006/395 on ehdotettu lisättäväksi säännös, jonka perusteella itsensä työllistäjä kuuluisi myös kyseisen lain piiriin työskenneltyään toimeksianto- tai konsulttisopimuksella. Edellytyksenä olisi, että itsensä työllistäjä ei olisi toiminut yhtiömuodossa taikka toiminimellä tai toiminta olisi ollut niin vähäistä, ettei hän ole ollut velvollinen maksamaan YEL –vakuutusmaksua.

Jos palkka- tai tuloon yhteismäärä on vuodessa 14 000 euroa, maksaa yrittäjä tuloista 1,64 % sairausvakuutusmaksua, palkansaajalla vastaava luku palkasta on 1,58 %. Työttömyysetuuden tarkoitus on turvata työttömyyden aikaista toimeentuloa. Työttömyysturva oikeus Kelan maksamaan peruspäivärahaan on 12 564 euroa vuodessa ja saman ansion tienatessaan yrittäjä voi liittyä työttömyyskassan jäseneksi (Suomen Yrittäjät, 2017.)

Ongelmana on rajanveto itsensä työllistäjänä ja työntekijänä tehdyn työn välillä. Yrittäjän työskennellessä sekä työntekijänä että yrittäjänä, työnantaja maksaa vakuutusmaksut työntekijänä tehdyiltä työltä. Yrittäjänä tehdyiltä työltä itsensä työllistäjä katsotaan sivutoimiseksi yrittäjäksi ja hänen täytyy maksaa YEL-maksua. Eläkelaki ei osaa soveltaa freelanceriutta tai ammatinharjoittamista vaan katsoo kaiken yrittämisen samalle viivalle.

Useat ammattiliitot, kuten esim. Akava on perustanut itsensä työllistyville oman edunvalvontajärjestönsä. Akavan Entre ilmoittaa sivuillaan mm. tavoitteekseen ajaa yhteiskunnan osuuden kasvattamista yrittäjien työttömyyskassojen rahoituksesta, jotta erot palkansaajien ja yrittäjien työttömyyskassojen välillä poistuvat. Yrittäjän työttömyyskorvauksen ehdon saantina on kuitenkin todisteellisesti päättynyt yritystoiminta. Yksinyrittäjän kohdalla se tarkoittaa luopumista YEL- eläkkeen maksusta tai poistumista ennakkoperintärekisteristä (Vero, 2017.) Työttömyysturvalain (29.12.2016/1457) 2 luvun 5§:ssä sanotaan, että yrittäjällä ei ole oikeutta työttömyysetuuteen työskenneltyään yrittäjänä tai vastaavana kahden viikon ajan. Henkilön katsotaan työllistyvän yrittäjänä, jos työmäärä on niin suuri, ettei pysty vastaanottamaan kokopäivätyötä. *”Yrittäjänä toimivilla ja aloittelevilla yrittäjillä on usein ongelmia TE-toimiston tulkintakäytäntöjen kanssa. Vaihtelevat viranomaiskäytännöt aiheuttavat eriarvoisuutta ja ennakkopäätökset eivät kerro, miten tulkinta on toteutettu”*. kertoo Reijo Mylläri Akavalaisessa blogissa. Viranomaisten tulkintaongelmat johtuvat siitä, että ohjeistus on Työ- ja elinkeinoministeriön eikä lailla säädettyä. Tosin lainsäädännössä tuskin pystytään ottamaan huomioon kaikkia uusia työnteon muotoja tarkalleen (Lehtonen, N. 2016, 72.)

Akavan Maria Löfgren ja Suomen Yrittäjien Harri Hellstén selvittivät keinoja, joilla parannettaisiin itsensä työllistäjien työttömyysturvaa. Selvityksen tuloksena he loivat konkreettisen mallin siten, että työtön voisi saada neljän kuukauden ajan ansiosidonnaista työttömyyskorvausta alkaessaan yrittäjäksi, jona aikana hänet katsottaisiin sivutoimiseksi yrittäjäksi. Tämä on iloinen uudistus työttömän mahdollisuuksiin, jossa aiemmin aloittava yrittäjä todettiin välittömästi päätoimiseksi yrittäjäksi ja putosi pois työttömyyskorvauksen piiristä. Ehtona on, että uuden yrittäjän tulee olla valmis ottamaan vastaan kokoaikatyötä ja osallistumaan työllisyyttä edistäviin koulutuksiin. Ajattelen hieman skeptisesti tästä uudis-

tuksesta, vaikka tuona neljän kuukauden aikana ei ole pelkoa toimeentulosta, yrittäjätoimintaa varsinkin aloitettaessa on todellista pitkä päivät ja fakta, ettei yritystoiminta todennäköisesti lähde vielä menestymään tuossa neljässä kuukaudessa. Luotetaanko tässä, että töitä ei todennäköisesti tarjota?

5 Talouspoliittiset näkökulmat

Vanha työ oli hierarkkista ja lineaarista ja nykypäivän työ enemmän pulssimaista. Tuomisen ja Pohjakallion (2012, 110) mukaan työelämä kohtaa uudelleenjärjestelyjä. Ajatuksena on työntekijöiden parempi viihtyvyys työpaikalla. Tuomisen ja Pohjakallion 925-tutkimuksessa tuli esiin työnantajan ja työntekijän erilaiset tavoitteet. Halutaan, että työntekijät olisivat enemmän aloitekykyisempiä ja itseohjautuvampia. Itsensä työllistyjien tutkimuksessa vuodelta 2013 todettiin itsensä työllistyjien parhaimmaksi ominaisuudeksi itseohjautuvuuden ja motivoituneisuuden. Juuri tällaisia työntekijöitä yritykset parhaillaan hakevat. Mielestäni työnantajalla ei ole velvollisuutta pitää työpaikalla ketään, jota kyseinen työ ei todellisuudessa kiinnosta. Se ei myöskään ole työntekijän etu. Joskus on vain pakko tehdä jotain työtä, joka ei välttämättä ole kiinnostavaa eikä siitä tule mitään tyytyväisyyden tunnetta. Tällöin pitäisi olla muitakin mahdollisuuksia kuin heittäytyä yhteiskunnan varaan tai elää tyytymättömänä vuosikausia.

Taloustiede on ottanut paikkansa monella tapaa hyvinvointivaltiota määritettäessä. Pohjoismaat pystyivät aiemmin näyttämään teollistuvassa maailmassa muulle maailmalle, että korkea verotus ja laaja julkinen sektori eivät haitanneet Pohjoismaiden kilpailukykyä ja työnteon kannustimia (Särkelä, R. & ym. 90.) Suomen taloutta tuki epävarmoina aikoina naisten töihin lähtö, päivähoitojärjestelmä ja Neuvostoliiton kauppa. Talouskriisin myötä epävarmuudesta tuli väistämättä jokaisen arkea. Pitkäaikaistyöttömyys lisääntyi, köyhyys ja eriarvoistuminen kasvoivat. Vielä ei ole nähty, millaisen hintalapun 2000-luvun lama jättää. 1990-luvun lama jätti jälkeensä sukupolven lapsia, nykyisiä työikäisiä nuoria, jotka elivät lapsuutensa köyhyydessä, vanhempiensa painiessa konkurssista jääneiden velkojen kourissa. Iltapäivä- ja kerhotoimintaa supistettiin, kuten myös mielenterveyspalveluita. Laajoja tutkimuksia on tehty huono-osaisuuden periytymisestä. Yli viisi vuotta toimeentulotukea saaneiden vanhempien lapsista 70 % saa nykypäivänä toimeentulotukea. Ylen elävästä arkistosta löytyy mm. vuodelta 1994 materiaalia Turun torilta, jossa työttömien yhdistykset järjestivät provosoidun mielenosoituksen laittamalla työttömiä hirteen (Yle Elävä Arkisto.) Sama ajattelumaailma on edelleen taustalla mietittäessä käsityksiä ”pitkäaikais-työtön”, ”kotiäiti”, ”maahanmuuttaja”, mutta mitä, jos sanoa vielä yhdistetään tukia saava itsensä työllistäjä maahanmuuttaja/työtön/ kotiäiti? Lähtökohtana omasta mielestäni on

parasta, että tekee jotain toimeentulonsa eteen, vaikka saisi tukia. Kaisa Heikkilä Helsingin Sanomien haastattelussa totesi, että Suomessa työ määrittää ihmistä. Keskustelu avataan, kuka olet ja seuraavaksi ollaan kiinnostuneita, mitä teet työksesi? Taloudellinen kurimus on vaikuttanut mielipiteisiin hyvinvointivaltion ylläpidosta, vaikka useilla tutkimuksilla on osoitettu, että ne kulkevat käsi kädessä (Särkelä, R. & ym. 2015, 110.)

Maailmalla vallitsee parhaillaan jobless growth, se tarkoittaa tilaa, jossa talous ei enää työllistä matalimmin koulutettuja (Särkelä, R. & ym. 92.) Työllisyysasteen ja kilpailukyvyn nostaminen on ollut hallituksen keskeisimpiä tavoitteita. Tarkoituksena on ollut helpottaa työn saamista ja ansaitsemisen mahdollisuuksia. Parasta olisi, että taloudellinen tavoite ja hyvinvointitavoite olisivat tasapainossa keskenään. Mutta, kenen ehdoilla työelämässä edetään? Markkinoista riippuvainen järjestelmä ei ole oikeudenmukainen kaikkein heikoimmille. Valtio ja veronmaksajat viimeisimpänä turvana takaavat monet hyvinvointivaltion palvelut (Wahlroos, B. 2012, 324.) Näyttää löytyvän, että suuret tuloerot ovat yhteydessä kansalaisten pahoinvointiin. Toisaalta Suomessa on pitkään esim. Perussuomalaisten keskuudessa vallinnut ajatus, että kaikkien pitäisi saada yhtäläiset tulot. Onnellisuus ei muodostu siitä, että omistaako uusimman iphonen tai suuremman auton kuin naapurilla, vaan se muodostuu myös tyytyväisyydestä työelämäänsä, omista saavutuksista ja terveydestä. Tämän vuoksi itsensä työllistyjien työllistymistä pitäisi tukea yhteiskunnallisesti. Olennaista olisi älytä talouden olevan väline tavoiteltujen päämäärien saavuttamiseen.

5.1 Markkinatalous ja demokratia

Itsensä työllistyjien kohdalla voidaan joissakin tapauksissa ajatella, että markkinatalous hyödyntää heitä. Parhaillaan yritykset käyttävät jo eläkkeellä olevia tai opiskelijoita paikkaamaan tilapäistä työvoiman tarvettaan, mutta on kyseenalaista, jos keino toimii vakituisesti säästösyistä.

Björn Wahlroos kirjassaan markkinat ja demokratia kirjoittaa, että Suomen ottaessa mallia Yhdysvaltojen politiikasta, kannattaa ottaa huomioon Yhdysvaltojen häilyvyys yrittämisen vapauden ja demokraattisten uudistusten välillä. Yhdysvaltojen politiikassa Trumpin nousta presidentiksi on nähty hänen pyrkimyksensä romuttaa Obama-care, joka toi terveydenhoidon jokaisen amerikkalaisen ulottuville. Aikaisemmin terveydenhoito oli jaettu yksityisten yrittäjien varaan ja köyhillä ei ollut varaa maksaa kalliita sairaskuluvakuutuksia kuuluakseen terveydenhoidon piiriin. Toivottavasti tällaiseen malliin ei olla menossa uudessa sote-uudistuksessa. Suomessa on todettu, että eräitä julkisia tehtäviä ei voi helposti uskoa tarjonnan ja kysynnän lakien varaan. Kuitenkin ajatellaan, että vapaa markkinatalous jakaa paremmin hyvinvointia. Monopoli-asemassa olevan yrityksen ei tarvitse tuottaa

yhtä tehokkaasti palveluja kuin, jos markkinoilla olisi kilpailua. Tämä on yhteisten verovarojen väärinkäyttöä, jos palveluja ei tuoteta tehokkaasti, niin että ne ovat kaikkien saatavilla vaan ihmiset jonottavat kuukausia saadakseen verovaroin tuotettuja palveluita, niin silloin palveluketjussa on jotain vikaa.

5.2 Yrittäjyyden ydin

Vakituisen työsuhteen ja varman toimeentulon merkitys on kasvanut Suomessa verrattuna muuhun Eurooppaan. Suomessa 73 % ja muussa Euroopassa 58 % toivoo pysyvää työsuhdetta (Demos Helsinki 2017.) Tähän on vaikuttanut suhteellisen heikko talouskehitys ja vientiteollisuuden epävarmuus. Vuonna 2013 Euroopan Komissio julkaisi tavoitteeseen yrittäjyyden edistämisen tukeakseen Euroopan kasvusuunnitelmaa ja työllisyysasetusta. Tutkittiin, että yrittäjyys lisää talouksien kilpailukykyä ja innovatiivisuutta. Samalla todettiin, että eurooppalaiset pienyritykset kasvavat hitaammin kuin esim. Yhdysvalloissa. Lisäksi huomattiin, että eurooppalaisten kiinnostus yrittämistä kohtaan vaihteli suuresti johtuen Euroopan maiden ankarasta yrittämisen toimintaympäristöstä. Eri maat tämän lisäksi eivät kykene tarpeeksi tukemaan pienyrittäjyyttä. Koulutuksessa ei tarpeeksi anneta eväitä yrittäjyyteen, luoton saanti ja rahoitus on hankalaa, markkinoille pääsy vaikeaa, epäonnistumisista seuraa rangaistusseuraamuksia ja hallintomenettelyt vaihtelevat suuresti. Etenkään mikroyritysten erityispiirteitä ei ole huomioitu lainsäädännössä. Euroopan Komission Suomen maaraaportin 2017 mukaan Suomi on onnistunut hiukan parantamaan yrittäjyyden mahdollisuuksia. Vaikka luotonannon ehdot ovat tiukentuneet ja vakuuksien puute vaikeuttaa yritysten rahoitustilannetta koetaan kuitenkin, että luottoa on saanut, sitä tarvittaessa. Ainoastaan 4 % Suomen Yrittäjien kyselyyn luotonannosta vastasi, että oli saanut kielteisen luottopäätöksen. Lisäksi pk-yritykset ovat saaneet investointirahoitusta EU:n eri hankkeilta. Hallitus edisti yrittäjyyttä myös sosiaaliturvavakuutuksen uudistamisella 2016, jolloin yrittäjän ja työntekijän tapaturvavakuutus tasavertaistettiin (Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738). Pienyrittäjät voivat saada myös työttömyysetuisuuksia, joita myönnetään ns. starttirahana.

Suomi on sitoutunut Euroopan Komissiolle Pienet ensin –hankkeeseen, jossa liiketoimintaympäristössä otetaan huomioon pienyrittäjän ongelmat seurata lainsäädännön muutoksia. Lisäksi pyritään helpottamaan pienyrittäjän osallistumista julkisia hankkeita koskeviin tarjouskilpailuihin. Näiden asioiden valossa yrittäjyyttä yritetään kovasti parantaa ja etenkin pienyrittäjien turvaa.

5.3 Itsensä työllistäjien työmarkkina-asema

Yrityksen näkökulmasta katsottuna itsensä työllistäjät onnistuvat paremmin täyttämään nämä nykypäivän työnantajan tavoitteet. He ovat joutuneet opettelemaan uuden tavan johtaa itseään ja ovat vastuussa omasta onnistumisestaan. Molemmissa Itsensä työllistyneiden tutkimuksissa vuosilta 2013 ja 2017 tulee ilmi itsensä työllistyneiden oma mielipide asemastaan, joka on vapaus päättää omasta tekemisestään. Se tekee heidät onnelliseksi sekä yksityisessä elämässä, että työmaailmassa. Toinen mielipide löytyy taiteellisten alojen itsensä työllistyneiltä, joita ovat mm. tulkit, kääntäjät, viestintäalan asiantuntijat, joiden on vaikeaa löytää tarpeeksi töitä riittävään toimeentuloon. He kokevat nääntyvänsä itsensä markkinoimisen ja jatkuvaan töiden jahtaamisen.

Yleisempiä keskustelunaiheita tämän päivän työelämäkeskusteluissa on, että kyvyt ja ammatit eivät enää kohtaa, toisaalta, joillakin aloilla on pulaa ammattilaisista. Maailma muuttuu niin nopeasti, että työntekijällä olisi hyvä olla useita taitoja, etenkin yrittäjyystaitoja, joita käyttää. Motivaatio on suuressa roolissa, kuinka tämän päivän tekijät näkevät itsensä osana työkuultuuria. Tilastokeskuksen teettämä tutkimus itsensä työllistäjät Suomessa vuonna 2013 sisälsi laajaa tietoa itsensä työllistäjien piirteistä, miten itsensä työllistämiseen oli päädytty ja millaista itsensä työllistäminen on.

Tosiasia on, että itsensä työllistäminen on kasvanut vauhdilla. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta katsottuna itsensä työllistämiseen liittyy monia haasteita.

Tässä taloudellisessa tilanteessa ajatellaan, että työntekijä on paikalleen jämähtänyt ja itsensä työllistyjä elää autonomia-unelmaansa (Mannevuori, M. 2015, 102.) Tästä on ehkä nousemassa uusi kapitalistinen kulttuuri. Jokaisesta työntekijästä pitäisi kuoriutua intohimoinen yrittäjä, joka ajaa yrityksen etuja. Vuoden 2010 ja 2015 välillä itsensä työllistäminen kasvoi 37 000 hengellä. Kaikista työllisistä eniten itsensä työllistäjiä oli Kolumbiassa 52,6 % ja vähiten Luxemburgissa 6,2 %. Toiseksi eniten oli Kreikassa 36,9 % (TEM 13/2017.) Hallitus lievensi irtisanomisperusteita 2017 vuoden alusta alkaen. Pitkäaikais-työttömän määräaikaista työsuhdetta ei enää tarvitse perustella ja irtisanotun työntekijän takaisinottovelvollisuus pienenee neljään kuukauteen. Hallitus arvelee näiden toimien parantavan työllisyystilannetta.

YLE:n urheilupäällikkö Panu Pokkinen kertoi haastattelussa 11.10.2016 media-alalla vallitsevasta itsensä työllistämisen trendistä. Tämä on yleistymässä monelle toimialalle, jonka työ on kausiluonteista. Itsensä työllistyneiden työllistymistä muualle kuin yhdelle media-alan toimijalle rajoittaa usein solmittavat kilpailukieltosopimukset (TyöSopL 55/2001) sekä ns.

kuuluminen tiettyyn taloon. Media-alalla ja julkisuudessa henkilö nopeasti leimaantuu kuulumaan tiettyyn konseptiin ja se vaikeuttaa itsensä työllistäjän liikkumista eri toimijoiden välillä. YLE on ratkaissut itsensä työllistyjien taloudellisia ongelmia solmimalla ns. toimekiantosopimuksia, jotka takaavat töitä tietyksi ajaksi ja tietyn toimeentulon. Tällainen sopimustoiminta turvaa itsensä työllistyjän asemaa tietyksi hetkeksi, mutta huoli työn jatkuvuudesta heijastaa kuitenkin elämää. Työttömyysturva olisi hyvä ratkaisu turvaamaan hetkelistä yrittäjän työttömyyttä, niin pelkoa joutumisesta tyhjän päälle ei tarvitsisi kokea.

6 Työn mahdollisuudet

Teollisessa yhteiskunnassa ihminen on mieltänyt itsensä osaksi yhteisöä. Kulttuurin muuttua kansalainen näkee yhä enenevässä määrin itsensä yksilönä. Työ 2040 skenaariotutkimuksesta käy ilmi mielenkiintoisia näkökohtia tulevaisuuteen, joita vertasin Koramon & ym. 2017 tutkimukseen itsensä työllistämistä ja jakamistaloudesta työelämän murroksessa sekä Pärnäsen & ym. 2013 tutkimukseen Itsensä työllistäjistä.

Työn muutosta on vaikeaa havaita, koska se ei näy missään tilastoissa. Itsensä työllistäjät näkyvät kasvavina yrittäjälukuina, mutta saattavat myös samanaikaisesti työskennellä työntekijämäisesti. Varmaa on, että työn muodot ja käsitteet ovat teolliselta aikakaudelta, eivätkä vastaa nykypäivän työelämää. Otetaan esimerkiksi Smartly.io tai Airbnb. Molemmat perustuvat alustataloudelle ja juuri alustataloudesta voisi suomalaisella osaamisella tulla yksi uusista ansaintamahdollisuuksista. Tärkeintä on kuitenkin nähdä monipuoliset kehittymismahdollisuudet ja lainsäädännön pitäisi pystyä ketterästi muokkautumaan uusiin työn muotoihin. Helpompaa olisi luoda kokonaan uutta lainsäädäntöä, kuin uudistaa vanhaa, ottaen huomioon kaikki mahdolliset säädökset ja poikkeukset (Roschier työtiimi, 2017.)

Pärnänen & Sutela 2013 mielsivät itsensä työllistäjät käsityöläisammatteihin, lisäksi he tutkivat työoloja ja itsensä työllistyjien taloudellista toimeentuloa. Vuonna 2013 ei vielä osattu kuvitella, missä määrin taloudellinen kurimus tulee verottamaan yrityksiä ja missä määrin pienyrittäjyys tulisi kasvamaan. Sipilän hallituksen päämääränä on ollut hallituskaudella yrittäjyyden tukeminen ja työllisyyden kasvattaminen. Mona Mannevuon väitöskirjassa 2015 Affektitehdas. Työn rationalisoinnin historiallisia jatkumoa kerrotaan Kirsi Pihan Dialogia tutkimuksesta. Tutkimukseen vastasi 1704 Aalto-yliopiston opiskelijaa. Siinä kuvataan Y-sukupolven arvovalintoja työelämässä. Mielenkiintoista oli, hallituksen yrittäjyys-hypetyksen mainingeissa, että korkeakouluvastaajat arvostivat eniten säännöllistä toimeentuloa, mieluiten 37,5 tunnin arkena työskentelyä, neljän viikon lomaa heinäkuussa ja selkeää rajaa vapaa-ajan ja työn välillä. Työhön ei kuitenkaan haluttu sitoutua pitkiksi

ajoiksi vaan vapaata haluttiin pystyä ottamaan sitä halutessa. Suurin osa näistä arvoista on samoja arvoja, mitä vanhempi sukupolvikin arvostaa, joten nuoriso ei olekaan niin radikaalia kuin on luultu (Mannevuori, M. 2015 110-112.)

Mannevuori kertoo myös toisen tapauksen Dialogi selonteosta Aaltoes (Aalto Entrepreneurship Society) intohimoisista start-up yrittäjistä, jotka riskejä kaihtamatta panostavat menestymiseensä ja työskentelevät sunnuntaisinkin. Aaltoes on Aalto yliopiston hanke kasvuyrittäjyyteen. Nuoret yliopistoyrittäjät ovat digitalisin keinoin luoneet onnistuneesti ympärilleen menestyneen ilmapiirin, juuri sellaisen, jota Suomi tällä hetkellä kaipaa. Ryhmää kuvaa hyvin sosiaalisessa mediassa jaetut iskulauseet: "just another working Sunday" ja "home is where your laptop is". Intohimoista työskentelyä rajoista ja ajoista piittämättä.

Sosiaalipsykologian vankimpia säännönmukaisuuksia on balanssiteoria. Siinä mielipiteitä ja arvoiltaan samanlaiset ihmiset pitävät toisistaan (Newcomb, T. 1991.) Newcombin vuoden 1943-luvun yliopistonaisten tutkimuksessa tutkittiin konservatiivisista perheistä tulleita tyttöjä, joiden mielipiteet ensimmäisen vuoden opiskelijoina heijastelivat vanhempiensa kantoja. Yliopiston opettajat edustivat radikaaleja liberaaleja arvoja ja opetuksessa korostettiin opiskelijoiden aktiivisuutta. Huomattiin, että kolmannen ja neljännen vuoden opiskelijoiden mielipiteet poikkesivat vanhempiensa mielipiteistä jo suurestikin. Aaltoes Societyn voidaan ajatella heijastavan samanlaista yhteneväistä kulttuuria. Opiskelijat haluavat kuulua menestyneiden start-up yrittäjien joukkoon, jossa ryhmässä ratkotaan ongelmia ja saadaan kovalla työllä menestymisiä. Ryhmän yhteisöllisyys antaa eväitä ongelmien ratkaisuun ja kannustaa eteenpäin ja yrittämään. Itsensä työllistyjillekin tällainen yhteistoiminta olisi hyväksi. Verkostoituminen sekä oman alan että muiden kanssa kasvattaa toimintapiiriä ja kontakteja.

Mitä voidaan itsensä työllistymisen trendistä oppia? Itsensä työllistämisen trendi todennäköisesti tulee vain lisääntymään. Epävarmuustekijöinä toimivat epävakainen poliittinen tilanne euroalueella, maailmantalouden velkaantuminen ja epävarmuus Yhdysvaltojen presidentin toimista. Työnantajien haluttomuus sitoutua vakituiseen työntekijään vähenee entisestään, huomataan, että tehtävät hoituvat ilman pysyvää työsuhdetta, ilman lakisääteisiä maksuja maksamalla yrittäjälle ainoastaan tehdystä työstä ilman ennakonpidätys- ja sivukuluvelvollisuutta. Trendi asettaa entistä kovemman kilpailun työmahdollisuuksista ja erityisosaajat ovat tilanteen voittajia. Kuitenkin, yrityksiä kannattaisi pitää mielessään muutama asia, ennen kuin muuttaa työntekijöitään itsensä työllistäjiksi. Itsensä työllistävien absoluuttinen lojaalisuus yritykselle on erilainen kuin työntekijän. Varsinkin, innovaatiot, tiimityö, työpaikan yhteiset arvot, kirjoittamattomat säännöt, sulautuminen kulttuuriin ja

yksinkertaisesti mukana oleminen täysin sydämin saattaa heiketä työväestön jakautuessa ns. eri statuksella toimijoihin (Akerlof, G. & Kranton, R. 2010, 5.) Varautumalla tulevaisuuden työelämän trendeihin voidaan suojella hyvinvointiyhteiskuntaa ja sen heikoimpia. Yhdenä tärkeimpänä keinona on parantaa työmarkkinoiden toimivuutta.

Mutta, mitä tarkoitetaan merkityksellisellä työllä, palkkatyöllä, hyvinvoinnilla? Perustuslaissa (PeL 19:3) on säädetty oikeudesta työhön ja valinnanvapaudesta. Työn tekeminen sen kaikissa muodoissaan on ihmisiä kannustavaa ja samalla yhteiskunnallisesti merkittävää. Nykypäivän huoli työnteon muodoista, ammatinkuvien katoamisesta ja työtehtävien jakaantumisesta useiden työnantajien välille on arkea.

Seuraavassa taulukossa esittelen itsensä työllistäjän mahdollisuuksia ja uhkia SWOT-analyysin muodossa. SWOT-analyysini perustuu Tilastokeskuksen tutkimuksiin itsensä työllistyjistä 2013 ja 2017, Työ 2014 tutkimukseen, Suomen Yrittäjien yksinyrittäjäkyselyyn 2016 ja Työ-ja elinkeinoministeriön tutkimukseen ammattirakenteiden muutoksen vaikutuksista kansantalouteen 2017.

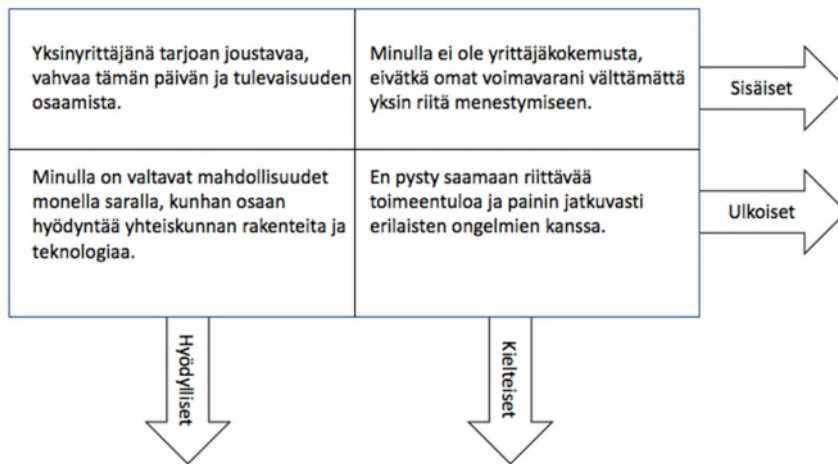
<p>VAHVUUDET</p> <ul style="list-style-type: none"> osaaminen motivaatio ongelman ratkaisija joustavuus 	<p>HEIKKOUEDET</p> <ul style="list-style-type: none"> yrittäjäkokemus rahoituksen saaminen tukiverkosto jaksaminen oma aika sosiaalinen vuorovaikutus kokonaiskuvan hallinta
<p>MAHDOLLISUUDET</p> <ul style="list-style-type: none"> yksilöllistyminen alustatalous järjestötalous verkostoituminen luovat & kekseliäisyyttä vaativat tehtävät markkinat työmarkkinoiden sopeutuminen 	<p>UHAT</p> <ul style="list-style-type: none"> yrittämisen sudenkuopat toimeentulo tuottavuus työn saanti turhat lupaukset kulttuurierot investoinnit

Kuvio 2 SWOT vol.1-analyysi

SWOT-analyysi taulukostani selviää itsensä työllistämisen monet mahdollisuudet. Voisi ajatella, että vaikka sisäisiä vahvuuksia on vähemmän kuin heikkouksia, on heikkoudet kuitenkin voitettavissa osaamisella ja motivaatiolla. Oma jaksaminen on osa elämänlaatua, johon kuuluu onnellisuus, hyvät ihmissuhteet ja osallisuus (Särkelä, R. & ym. 2014, 109.) Osallisuus taas perustuu kokemuksiin, jakamiseen ja tunteisiin. Ihminen haluaa olla osa tiimiä, organisaatiota, osallisena jotain merkityksellistä (Työ 2040.) Toimeentulo eli elintaso on erotettuna uhkiin, koska se riippuu paljon myös ulkoisista mahdollisuuksista,

jotka eivät välttämättä ole itsestä riippuvaisia, kuten kekseliäisyydestä, verkostoitumisesta ja tietysti markkinoista. Elintaso vaikuttaa elämän laatuun, hyvinvointiin ja jaksamiseen. Pystyykö jakamaan työtä kenenkään kanssa vai onko taloudellisista syistä pärjättävä yksin. Pystyykö investoimaan uusiin laitteisiin, parhaan paikan toimitiloihin tai markkinointiin? Yrittäjyyden sudenkuopat ovat uhkana, jos ei ehdi, jaksata tai saa apua perehtyneen yrittäjyyden hallinnointiin, tekee vääriä päätöksiä tai lupaa suorittaa liian paljon töitä liian pienellä korvauksella.

Alapuolella on yhteenveto SWOT 1-analyysistä:

Kuvio 3 SWOT vol.2 -tulokset

Työ toimii yhteiskunnan liimana, joka kokoaa sen palaset yhteen. Työn pirstaloituminen aiheuttaa ihmisten arvojen ja elämäntyylien eriytymistä (Sitra 2017, 11). Tulevaisuudessa keskitytään entistä enemmän ihmisen osaamiseen kuin työpaikkaan. Hyvän työn merkitys korostuu ja se syntyy verkostomaisessa vuorovaikutuksessa. Toiveikkaampana mahdollisuutena on työmarkkinoiden sopeutuminen muuttuvaan maailmaan. Palkkatyön yhteiskunnallinen rooli näkyy hyvinvointivaltion rakenteissa. Erilaisten työn muotojen tukeminen jakaisi hyvinvointia tasaisesti, jos tukemisessa ei onnistuta, aiheuttaa se erityisesti haasteita itsensä työllistyjien jaksamiselle ja eläkejärjestelmälle. Lainsäädännön kehittämisestä pitäisi tehdä ketterämpää, päästä eroon vanhoista etuusjärjestelmistä ja saada tilalle kannustavia vaihtoehtoja, joilla edistettäisiin kestävästä hyvinvointia kuten elämäntaloutta, innovaatiopohjaista kehittämistyötä ja koulutusta. Jokaisen, oli sitten työntekijä, työnantaja tai itsensä työllistäjä onnellisuus perustuu ajatukseen, että kaikki ihmiselämälle merkittävät asiat ovat tasapainoisessa suhteessa toisiinsa. Pekka Himanen kirjassa Hyvinvointi 2014 pitää yhtenä merkittävimpänä ratkaisuna arvokkaaseen elämään empatian lisäämisen, kyvyn asettua toisen ihmisen asemaan.

Koramo & ym. 2017 ovat kiinnittäneet huomiota alusta- ja jakamistalouden kasvuun sekä monipuolistuneisiin työn teon mahdollisuuksiin. Molemmista tutkimuksista käy ilmi kasvava huoli eriarvoistumisesta työmarkkinoilla sekä heikosta työttömyysturvasta, johon haetaan ratkaisuja. Ongelmana on myös eri EU- maiden vaihteleva lainsäädäntö. Otetaan esimerkiksi Airbnb:n asunnon vuokraaja. Samat oikeudelliset säännöt koskevat ammattimaisesti 15 asunnon vuokraajaa tai oman asunnon vuokraajaa. Vuokraajat toimivat kuitenkin aivan eri lähtökohdista. Kehitettäessä työttömyysturvaa, tulisi samanaikaisesti kehittää kuluttajansuojaa, joka on tällä hetkellä olematonta alustataloudessa toimivalle.

Mielestäni, itsensä työllistäjän työ mahdollisuudet 2040-tutkimuksen mukaan näyttävät positiiviselta. Menestyminen tosin vaatii sinnikkyyttä, vahvaa osaamista ja verkostoitumista. Ihmiskeskeisyys korostuu ja sosiaalisten taitojen merkitys menestymisessä nousee yksilön taidoista yhdeksi tärkeimmistä.

7 Tulevaisuuden näkymiä

Sitran tutkimuksen 2017 mukaan tulevaisuus jakaantuu kolmeen skenaarioon, mahdollisiin tulevaisuuden vaihtoehtoihin. Toimeentulo muodostuu useista lähteistä ja on huomattu, että toimeentulon ennakoiminen on yksilölle ja yhteiskunnalle tärkeää. Yhteistä skenaarioille on, että valitset minkä tahansa skenaarion mahdolliseksi suosikiksesi, siinä on jotain mätää.

Työelämä jakaantuu skenaarioiden mukaan kolmeen erilaiseen tyyppiin: kunniallisiin puurtajiin, taipuisiin tekijätyyppeihin ja taikurien talouteen. Mielestäni yhteistä näissä on, että itsensä työllistäjä pystyy varsin hyvin työllistämään itsensä näissä jokaisessa skenaariossa. Ensimmäisessä kunniallisissa puurtajissa työ ja työpaikka ovat eri asioita. Kuitenkin palkkatyö säilyy, mutta sitä johdetaan suurimmaksi osaksi työnvälitystoimistojen kautta, joten työnantajat löytävät parhaimmat tekijät helposti ja työ on ad hoc –keikkatyömäistä. Ammatti-identiteetin tilalle tulee työpaikkaidentiteetti. Työ on polarisoitunut vahvasti pääkaupunkiseudulle ja muutamaankasvukeskukseen.

Skenaariossa työnvälitysyrietykset takaavat, että kaikille riittää töitä ja töitä tehdään palkkatyön ja yrittäjyyden välimaastossa. Palkka on taattua ja erityisesti ihmisten, joilla ei ole erityisosaamista työtehtävät vaihtelevat kovasti. Montaa työtä pystyy tekemään etänä ja tämä voisi olla ratkaisu myös polarisoitumiselle. –Ei kaikkien tarvitse asua pääkaupunkiseudulla ja olisi kamalaa, jos kaikki täällä asuisivatkin ja koko muu Suomi olisi autioitu-

nutta. Ihmiset alkavat arvostaa vähitellen pirstaleista työtä eikä siitä puhuta enää negatiiviseen sävyyn. Itsensä työllistäjät ovat vuosia johtaneet itseään, rakentaneet hyvinvointiaan omaan pärjäämiseensä ja ovat tilanteessa vahvoilla.

Toisessa skenaariossa taipuisissa tekijätyypeissä työ on sidottu vahvasti projektiluonteiseen työhön. Työ perustuu vahvimmin ongelmanratkaisuun ja tehtävät vaativat korkeampaa koulutusta. Verkostoissa käydään kovaa kilpailua projekteista ja jatkuva kouluttautuminen ja uuden oppiminen ohjaavat elämää. Työ on enemmän globaalia kuin koskaan. ISCED:n vuoden 2011 tutkimuksen mukaan erityisesti erityisasiantuntija, asiantuntija ja palvelusektorin osaamisen kysyntä on kasvanut. Tästä tutkimuksesta on yli kuusi vuotta, mutta edelleen esimerkiksi tilastokeskuksen 2010 ja 2015 tehtyjen tutkimusten mukaan itsensä työllistäjät jakaantuvat erityisesti erityisasiantuntijoihin 26,2 % ja asiantuntijoihin 20,9 %.

Ammatti	Koulutustaso			
	0-2	3-4	5-8	
Johtajat	-6,6	-4,5	-3,9	-11,2
Erityisasiantuntijat	7,6	1,1	3,2	16,8
Asiantuntijat	1,9	1,1	1,3	3,2
Toimisto- ja asiakaspalvelutyöntekijät	-0,7	-0,8	-0,6	-0,7
Palvelu- ja myyntityöntekijät	3,6	3,6	5,4	1,1
Maanviljelijät, metsätyöntekijät ym.	-0,7	-1,4	-0,8	-0,3
Rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijät	-1,3	-1,6	-2,0	-0,2
Prosessi- ja kuljetustyöntekijät	-0,7	-1,4	-1,0	-0,1
Muut työntekijät	-1,8	-3,6	-2,2	-0,2
Yhteensä	1,5	-38,1	0,1	24,0
Työvoiman kysynnän indeksi		-7,5	-0,5	8,4

Koulutustasot ISCED 2011:n mukaan:

0–2 Esiaste, alempi perusaste ja ylempi perusaste

3–4 Keskiaste

5–8 Korkea-aste, tutkija-aste

Lähde: Euroopan komissio

Taulukko 3 Työllisyyden muutos koulutuksen ja koulutetumman työvoiman kysynnän mukaisesti jaettuna

Perustulo on otettu käyttöön toisessa skenaariossa tulojen tasaamiseksi. Yrittäjyyden merkitys on kasvanut ja Suomessa on hyvät mahdollisuudet menestymiseen erinomaisen koulutuksen ansiosta. Ihmisillä on useita eri koulutuksia, joka on ristiriidassa nykyisen hallituksen rajoitteisiin yhdestä yliopistotutkinnosta ja koulutukseen kohdistuvista säästöistä. Skenaariossa työ jakaantuu epätasaisesti, mutta osalle saattaa jopa lisääntyä. Osasta työstä on tullut informaalia ja se tapahtuu jakamistaloudessa. Työstä ei välttämättä saa

palkkaa vaan siitä vaihdetaan hyödykkeitä. Työsopimuksia ei enää tehdä vaan palvelusopimuksia. Valtio ja kunnat kannustavat rahallisesti omaisia hoitamaan läheisensä kotona eikä sairaalassa.

Kolmannessa skenaariossa taikureiden taloudessa eriarvoistuminen on laajasti hyväksyttyä. Taloutta johtaa hyvin pieni osa ihmisiä, joiden työllä rahoitetaan laajasti yhteiskunnan palveluita. Sosiaaliturva on muuttunut vastikkeelliseksi ja euroa ei ole enää olemassa. Rahana toimii ”bitcoin”, jonka arvo on suurempi kasvukeskuksissa kuin muualla Suomessa. Palkkaerot ja työn ryhmät ovat jakaantuneet moneen eri kastiin. Eläkeläiset ovat tylsistyttyään palanneet työelämään ja huomattuaan eläkkeiden jatkuvan riittämättömyyden. Yleisesti ostovoima on heikkoa ja turvallisuus ja liiketoimintaympäristön vakaus merkitsevät hypertuottaville ihmisille enemmän kuin korkea voitot ja varallisuuden verotus. Start-up yrittäminen ammattimaistuu ja kokeneet sijoittajat jakavat osaamistaan. Parhaisiin yrityksiin rekrytoidaan huiput ja työ kasaantuu vain harvoille. Suomessa on hyväksytty uusi yhteiskuntajärjestys, kun on huomattu, että julkisen työn jakamisen avulla on pystytty helpottamaan ihmisten arkea.

Muutokset työllisyydessä vaikuttavat yhteiskuntarakenteisiimme suoraan. Taloutemme nojaa vankasti vientiteollisuuteen, joka on varsin suhdanneherkkää. Jokainen työkäinen Suomessa on tärkeä osa yhteiskunnan rattaita. Yksilön kannalta kuitenkin on merkityksellistä työn sisältö, joka pohjaa omaan henkilökohtaisiin mieltymyksiin ja arvoihin. Epävarmuus on jokaisen arkipäivää. Mahdollisuudet pitäisi vaan järjestää kaikille tasa-arvoisesti.

8 Pohdinta

Selkeää on eri tutkimusten valossa, että itsensä työllistyjätkin ovat keskenään eri arvoisia ja siten eri asemassa yhteiskunnassa, samoin kuin palkansaajatkin. Huomasin tutkiesani, että suuri merkitys yksilölle ja hyvinvoinnille on oma aktiivisuus. Laajat verkostot, hyvä ammatti- ja kielitaito sekä stressin sietokyky loivat hyviä edellytyksiä menestymiselle. Toisaalta, yhteiskunnan turva ja kannattelu toimivat peruspilareina sekä estivät eriarvoistumista että loivat edellytyksiä uskoa tulevaisuuteen.

Blogi kirjoituksia ja keskusteluja analysoidessani huomasin yhden ikävän piirteen erityisesti naisten keskuudessa. Monissa tilanteissa naiset puhuivat yhteishengestä ja verkostoitumismahdollisuuksista, mutta todellisuudessa edessä olikin takin kääntö, jos paikalle sattui nuorempi mies, joka pönkitti naisen egoa. Luulen, etten ole ainoa, joka tällaista on havainnut. On sääli, että välillä verkostoituminen nähdään vain kuulumisena johonkin piiriin, kun mahdollisuudet yhdessä tekemiseen olisivat valtavat.

Tulevaisuuden mahdollisuus voisi olla eri lailla organisoitu työnvälitys, joka toimisi kohtaamispaikkana itsensä työllistäjille ja palvelun tarjoajille. Nyt työnvälitys toimii pääasiassa siten, että työnantajat ilmoittavat avoimesta työpaikasta. Miksi ei voisi olla toisinpäin, että ihmisestä kerättäisiin dataa osaamisesta, intohimoista ja toiveista ja luotaisiin ”työntekijäpankki”, vähän kuin Valviran rekisteri sosiaali- terveydenhuollon ammattilaisista. Miksi ei voisi olla rekisteri itsensä työllistäjistä ns. asiantuntijoista? Rekisteröityneet yritykset saisivat tietoa osaajasta ja voisivat suoraan olla yhteydessä henkilöön. Rekisterissä ei tarvitsi olla työtön vaan avoimesti tarjolla tilaisuuksille.

Yksi ratkaisu itsensä työllistymisen mahdollisuuksiin ja kustannuksiin voisi olla perustulo. Se ei kuitenkaan voi olla pysyvä ratkaisu kansantaloudellisessa mielessä, koska se ei yksin riitä hyvän yhteiskunnan perustaksi. Perustulo voisi kuitenkin olla ns. kausiluonteinen ratkaisu, joka voitaisiin porrastaa samalla tavoin alueellisin perustein kuin asumistuki, elämisen ollessa kalliimpaa suuremmissa kaupungeissa. Tällä hetkellä perustulo on 560 euroa kuukaudessa (Kela 2017.) Itsensä työllistäjä lähettäisi työttömyys- tai matalasuhdanne kuukausinaan tulotietonsa viranomaiselle, joka määrittäisi maksettavan summan. Perustulo korvaisi sosiaalietuudet, joiden byrokratiasta halutaan päästä eroon. Perustulo ei siis tulisi automaattisesti vaan se perustuisi hankittuihin tuloihin. Se voisi ehkä olla suurempi summa kuin peruspäiväraha tällä hetkellä, joten se kannustaisi myös yritteliäisyyteen, mutta samalla turvaisi toimeentuloa. Tämä tietenkin aiheuttaa monissa vihan ja harmistuksen tunnetta, miksi pitäisi tehdä jotain toimeentulonsa eteen, jos oman alan töitä ei ole saatavilla. Monella työttömäksi jääneellä tämä kysymys on varmasti mielessä. Talous on kuitenkin yksi keino hyvinvoinnin saavuttamiseen, joten mielestäni olisi perusteltua, että jotain pitäisi muutakin tehdä kuin osallistua pakollisiin työllisyystä tukeviin koulutuksiin.

Tosiasia on, että jonkin alan työt vain vähenevät. Yksi mahdollisuus on kouluttautua uuteen ammattiin, hankkia uutta osaamista, alkaa yrittäjäksi – itsensä työllistäjäksi. Väitän, että työnteon keskeisyys ohjaa ihmisten onnellisuutta, eikä enemmistön moraalinen oikeus pakottaa vähemmistö taipumaan tahtonsa eli vastikkeelliseen työn tekoon (Wahlroos, B. 2012, 328.) Työn kautta ihminen saa tietynlaisen elämäntavan, joka vaikuttaa identiteettiin. Elämän merkityksellisyys ja mielekäs tekemisen kokonaisuus ohjaa ihmistä luovimaan elämän karikoissa. Yhteiskunnan tukiessa yksilöä muutosten keskellä on yksilö valmiimpi kestävänsä vastoinkäymisiä ja aloittamaan uuden ja hankalaltakin tuntuvan. Ja todennäköisesti vähemmän aikaa yhteiskunnan tukien piirissä.

Lähteet

Akerlof, G. & Kranton, R. 2010. Identify economics. Princeton and Oxford. Princeton University Press.

Bruun, N. & Von Koskull, A. 2012. Työoikeuden perusteet. Helsinki. 2. painos. Talentum.

Elinkeinoelämän keskusliitto 23.5.2016. Minna Helle: Suurin haaste työelämässä on kyky uudistua. Luettavissa: <https://ek.fi/ajankohtaista/uutiset/2016/05/23/minna-helle-suurin-haaste-tyoelamassa-on-kyky-uudistua/>. Luettu: 4.12.2016

Euroopan Komissio 31.3.2017. Suomen maaraportti 2017. Luettavissa: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2017-european-semester-country-report-finland-fi_0.pdf. Luettu: 10.4.2017

Helkama, K., Myllyniemi, R., Liebkind, K. Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki. 3.-8. painos. Edita Prima Oy.

Helsingin Sanomat 20.11.2013. M. Salmela. Nuoret aikuiset jumiutuvat lapsuuden kotiin. Luettavissa: <http://www.hs.fi/kaupunki/art-2000002690316.html>. Luettu: 8.2.2017

Helsingin Sanomat 27.4.2017. Vasama, T. Jako hyviin ja huonoihin työttömiin ärsyttää. Luettavissa: <http://www.hs.fi/elama/art-2000005186708.html>. Luettu: 27.4.2017

Kairinen, M., Uhmavaara, H., Murto, J., Arvidsson, P.2008. Paikallinen sopiminen kunta- ja valtiosektoreilla. Turun yliopiston työoikeuden tutkimusprojekti. Turun yliopiston ja Åbo Akademin kirjapaino Uniprint. Turku.

KKO:1991:60

Lehtonen, N. 2016. Luovilla aloilla työskentelevien asema työttömyysturvassa. Opinnäyte-työ 13.6.2016.

Lentoposti 13.4.2017. Finnair hankki catering palvelut takaisin määrävaltaansa. Luettavissa: http://lentoposti.fi/uutiset/finnair_hankki_catering_yhtio_lsg_sky_chefs_finlandin_takaisin_maaraysvaltaansa. Luettu: 23.4.2017.

Mannevuola, M. 2015. Affektitehdas. Työn rationalisoinnin historiallisia jatkumoa. Turun yliopiston väitöstyö. Turku. Painosalama Oy. Luettavissa: <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/113529/AnnalesC406Mannevuola.pdf?sequence=2>. Luettu: 8.3.2017

Maslow, A. 1962. Toward a psychology of being. Blacksburg, Virginia. Wilder Publication.

Newcomb, T. 1991 The acquaintance process. Luettavissa: http://www.in-tropsych.com/ch16_sfl/friendship.html. Luettu: 13.2.2017

Okkonen, A. 2016. Vuoden 1970 työsopimuslaki, työsopimuslakikomitea ja Erkki Salomaan eriävä mielipide. Pro Gradu. Tampereen Yliopisto. Luettavissa: <https://tam-pub.uta.fi/bitstream/handle/10024/100276/GRADU-1481539571.pdf?sequence=1>. Luettu: 8.3.2017

Pohjoismaiden ministerineuvosto. Pääsihteerin (Dagfinn Hoybråten) blogi: Kirjoitettu 27.11.2016. Luettavissa: <http://www.norden.org/fi/pohjoismaiden-ministerineuvosto/tietoa-pohjoismaiden-ministerineuvostosta/paeaesihteeri/paeaesihteerin-blogi/voiko-pohjola-paerjaetae-arvoilla-jotka-saattavat-vaikuttaa-jopa-naiiveilta>. Luettu 22.4.2017.

Pokkinen, P. 11.10.2016. Yleisradio urheilupäällikkö. Haastattelu. Helsinki.

Rimmi, R. Riittääkö yrittäjän eläkemaksu? Taloustaito 12.4.2016. Luettavissa: <https://www.taloustaito.fi/Elake-ika/Riittaako-yrittajan-elakemaksu/>. Luettu: 4.3.2017

Suomen yrittäjänaiset. Luettavissa: <http://www.yrittajanaiset.fi/liekki-hanke/>. Luettu: 1.3.2017

Suomen Yrittäjät. Tärkeitä lukuja 2017. Luettavissa: <https://www.yrittajat.fi/yrittajan-abc/tyonantajan-abc/tyonantajamaksut/tarkeita-lukuja-2017-546224#sosiaaliturva>. Luettu: 1.3.2017.

Tilastokeskus 2013. Pärnänen, A. & Sutela, H. Itsensä työllistäjät Suomessa 2013. Luettavissa: https://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluetelo/yits_201400_2014_12305_net.pdf. Luettu: 5.1.2017

Tuominen, S. & Pohjakallio, P. 2012. Työkirja, työelämän vallankumouksen perusteet. WSOY. Helsinki.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2014. Työ neuvosto työlakien tulkitsijana. Työ ja yrittäjyys.

Työ- ja elinkeinoministeriö 19/2017. Ammattirakenteen muutoksen vaikutukset kansantalouteen.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2017. Koramo, M., Keinänen, J., Oosi, O., Wennberg, M., Owl Group. Itsensätyöllistäminen ja jakamistalous työelämän murroksessa.

Työsopimuslaki määräaikaisen työsopimuksen tekeminen pitkäaikaistyöttömän kanssa 29.12.2006/1448.

Työsopimuslaki työntekijän takaisin ottaminen 29.12.2016/1448.

Työsopimuslaki 26.1.2001/55

Työturvallisuuslaki 23.8.2002/738

Viimi, L. 28.4.2016. Suomen Pankin ajankohtaisia artikkeleita taloudesta. Katsaus työmarkkinoiden sopimusjärjestelmiin. Luettavissa: <http://www.eurojatalous.fi/fi/2016/artikkelit/katsaus-tyomarkkinoiden-sopimusjarjestelmiin/> Luettu:8.12.2016

Yle-uutiset 28.2.2014. Aro, J. Finnair myi catering yhtiönsä Saksaan. Luettavissa: <http://yle.fi/uutiset/3-7113372>. Luettu: 23.4.2017.

Yle, Elävä arkisto 18.3.1995. Työttömät hirteen. Luettavissa: <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/03/18/tyottomia-hirtettiin-turun-torilla-1990-luvun-lamassa>. Luettu: 23.4.2017.

Yle, Elävä arkisto. Sommar, H. 29.5.2015. Laman lapset. Luettavissa: <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2011/11/21/laman-lapset>. Luettu 23.4.2017.

Yrittäjän eläkelaki 1272/2006

Vero 2017. Toiminnan lopettaminen –liikkeen tai ammatinharjoittaja. Luettavissa: http://www.vero.fi/fi-FI/Yritys_ ja_yhteisoasiakkaat/Liikkeen_ ja_ ammatinharjoittaja/Toiminnan_lopettaminen. Luettu: 23.4.2017.

Wahlroos, B. 2012. Markkinat ja demokratia. Helsinki. Otava.